

גבולות היחידה: במדבר פרק כ' פסוקים א'ו'**נושא היחידה: מות מרים והמחסור במים****מספר שיעורים: 1**

כתבה: נורית שלזינגר

כללי:

בפרק כ' אנו "קופצים" מהשנה השנייה של בני ישראל במדבר היישר לשנת הארבעים. עד שנה זו, כבר מת כל דור יוצאי מצרים שעליו נגזרה הגזרה בחטא המרגלים. הדור החדש שקם, הוא זה שעתידי להיכנס בקרוב לארץ ישראל. במהלך השנה הארבעים, ייפרד העם גם מן המנהיגים – מרים, אהרון ומשה. הפרק פותח במות מרים, ועובר מיד לבעיית מחסור במים. מסמיכות הפרשיות לומדים חז"ל, שכל 40 שנה במדבר הייתה לבני ישראל באר מים בזכות מרים.

פתיחה:

נכתוב על הלוח "מרים". נצייר קווים סביב המילה (בצורת שמש), ונבקש מהתלמידים לומר דברים שהם זוכרים שלמדו על מרים. נכתוב כל דבר ליד אחד הקווים שציירנו, וניצור "שמש רעיונות". (התלמידים יעלו דברים שלמדו בחומשים שמות ובמדבר, על דרך הפשט ועל דרך הדרש: אחות משה, אחת המיילדות, השגיחה על משה ביאור, שכנעה את אביה לחזור ולשאת את אמה, הובילה את הנשים בשירה וריקוד בשירת הים, דיברה לשון הרע על משה ונצטרעה, כל העם חיכה לה וכו' וכו'). מדוע עשינו כעת מעין סיכום של הידע שלנו על מרים? – כי היום ניפרד ממרים, נלמד על פטירתה.

עיון בפסוקים:

נסביר לתלמידים שהחל מפרק כ' אנו "קופצים" 38 שנים קדימה - מהשנה השנייה במדבר היישר לשנת הארבעים. התורה אינה מספרת לנו מה קרה במשך 38 שנים. באותן שנים היו ישראל מזופים והשכינה פרשה מהם. לכן, כנראה, לא קרו בשנים אלה אירועים שיש צורך לספרם לדורות הבאים. התורה הרי אינה ספר היסטוריה, אלא ספר המספר את דבר ה' בעולם. נראה, שבשנים אלה בני ישראל פשוט הסתובבו במדבר וחיו בו, וחיכו שדור יוצאי מצרים ימות. שתיקת התורה לגבי תקופה זו נותנת, מצד אחד, תחושה קשה של "זמן אבוד", של עונש – לא התרחש דבר, היה צריך פשוט לחכות שיעבור זמן הגזרה ותו לא, אך מצד שני, ניתן לראות בכך צד זכות על עם ישראל, שבמשך 38 שנים הלך אחרי ה' ללא תלונה וללא חטא.

ניתן לשיר כאן עם התלמידים את השיר "כה אמר ה': זכרתי לך חסד נעוריך אהבת כלולותייך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה", ולבקש מהם לנסות ולדמיין תוך כדי שירה, את עם ישראל שהולך אחרי עמוד הענן במסירות ומתוך דבקות בה'.

והנה הגיעה שנת הארבעים.

נכתוב על הלוח:

מה קרה?

מתי?

היכן?

ונבקש מהתלמידים לחפש תשובות לשאלות אלה בפסוק א', שאותו יקרא בקול המורה.
נקרא:

"וַיָּבֹאוּ בְנֵי-יִשְׂרָאֵל כָּל-הָעֵדָה מִדְּבַר-צֶן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיָּשָׁב הָעָם בְּקֹדֶשׁ וַתָּמַת שָׁם מֵרִים וַתִּקָּבֵר שָׁם."

התלמידים יענו (בכתב במחברת או בעל פה) על השאלות הנ"ל:

מה קרה? - מרים נפטרה ונקברה

מתי? - בחודש הראשון - כלומר, בתחילת שנת הארבעים (בחודש ניסן). על פי חז"ל - בי' בניסן)

היכן? - בקדש אשר במדבר צין. (נסביר לתלמידים, כדרכם של רש"י ורמב"ן, שקדש המוזכרת כאן אינה קדש ברנע שממנה נשלחו המרגלים, אלא קדש אחרת, שנמצאת במדבר צין.)

נראה לתלמידים את קדש במפה.

מרים כבר הייתה מבוגרת מאוד, ונפטרה. נבקש מהתלמידים לשער בת כמה היא הייתה. (משה היה בן 120, ומרים הייתה הבכורה. על פי דעה בחז"ל, היא הייתה בת 127).
בעקבות פעילות הפתיחה, ניתן לתת כמשימה לשיעורי בית, לכתוב הספד על מרים. בהספד יזכירו התלמידים אירועים בחיי מרים, ויעמדו על תכונותיה של מרים שעולות מאירועים אלה ומה אנו יכולים ללמוד מדמותה.

נמשיך לפסוק ב', ונקרא עד האתנחתא: "וְלֹא-הָיָה מִיָּמַי לְעֵדָה".

נקרא עם התלמידים את דברי רש"י: "**מכאן, שכל ארבעים שנה היה להם הבאר בזכות מרים.**"

נשאל: כיצד הגיע רש"י (בעקבות חז"ל) למסקנה, שכל 40 שנה הייתה באר בזכות מרים? הלימוד כאן הוא מסמיכות הפרשיות בין מות מרים לבין המחסור במים.
חשוב שכל התלמידים יכירו את המושג "סמיכות פרשיות".

ניתן לשאול: היכן כבר נתקלנו השנה בחומש בסמיכות פרשיות שאליה התייחס רש"י בפירושו? (פרק ח' - סמיכות פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, פרק י"ג - סמיכות פרשת המרגלים לפרשת מרים.)

נשים לב: צדקותה של מרים עמדה לזכות לכל העם לאורך כל שנות המדבר!

ועכשיו, כשאין מים, פונים בני ישראל אל המנהיגים שעדיין איתם, ואשר אליהם פנו תמיד – משה ואהרן.

העם מתקהל ופונה בתלונה, במריבה כלפי משה.

נקרא את פסוקים ב'-ה', ונסביר את דברי העם:

"וְלוֹ גִּוְעַנּוּ בְּגֹעַ אַחִינוּ לִפְנֵי ה'" – אם נגזר עלינו למות, הלוואי שהיינו מתים כפי שמתו אחינו (אולי הכוונה למתים בעדת קורח שאש יצאה ואכלה אותם, או למתים באיזו מגפה). יש כאן פחד נורא למות מצמא.

"וְלָמָּה הִבַּאתֶם אֶת-קֶהֱל ה'...?" – למה הבאתם אותנו למדבר? למה בכלל הוצאתם אותנו ממצרים?! – חזרה על טענות שהשמיעו בעבר.

"לֹא מְקוֹם זָרַע וְתֹאנָה וְגֶפֶן וְרִמּוֹן" – אולי כאן ניתן לראות את הציפייה של העם להגיע כבר אל ארץ ישראל, ארץ שבעת המינים.

נראה שהעם נסער מאוד. כיצד יגיבו משה ואהרן?

נקרא את פסוק ז':

"וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקֶּהֱל אֶל-פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל-פְּנֵיהֶם"

משה ואהרן אולי חוששים לחייהם (כפי שקרה במריבה הראשונה על המים, שבה חשש משה: "עוד מעט וסקלוני"), והולכים אל פתח אוהל מועד, שם הם נופלים על פניהם. ניתן לפרש נפילה זו כתפילה.

ואכן, ה' מגיע:

"וַיֵּרָא כְבוֹד ה' אֲלֵיהֶם".

הצעות להמחשה:

חשוב להראות לתלמידים מפה של מסעות בני ישראל בשנה הארבעים. נראה להם את קדש, ומכאן ואילך נלווה את לימוד פרשת חוקת, שהיא האחרונה בתורה שיש בה תנועה גיאוגרפית, במפה.

([באתר "ללמוד וללמד" בחומרי עזר לפרשת מסעי, יש מפה טובה, שניתן להשתמש בה.](#))

מסרים והפנמה:

- 38 שנים במדבר שלא מספרים עליהן דבר – מצד אחד, עונש לעם, ומצד שני, לימוד זכות על הליכת העם ללא אומר אחרי ה'.
- זכותם של הצדיקים עומדת לבני דורם – הבאר בזכות מרים.
- יש משמעות לסמיכות פרשיות בתורה.

מבט שלם:

- עם הפרדה ממרים, ראוי לסכם את דמותה ותכונותיה כפי שעלו לאורך התורה.
- נדגיש את המעבר החד לשנת הארבעים - שנה שבה תעסוק התורה מכאן ועד לסיום חומש דברים – סיום התורה.

סיכום:

- מותה של מרים היווה אבדה גדולה לעם ישראל.
(כאן, בסיכום השיעור ניתן לתת את שיעורי הבית לכתוב הספד על מרים.)
העם נמצא באמת במצוקה כאשר הוא נותר ללא מים.
מכיוון שתלונת העם בסך הכול מוצדקת, העם לא ייענש, אלא ה' יורה למשה כיצד לספק לעם מים.
על כך נלמד בשיעור הבא.

הרחבות:

- בנושא בארה של מרים, ניתן להביא בפני התלמידים את הגמרא במסכת תענית דף ט' ע"א:
רבי יוסי ברבי יהודה אומר: שלשה פרנסים טובים עמדו לישראל, אלו הן: משה ואהרן ומרים; ושלוש מתנות טובות ניתנו על ידם, ואלו הן: באר וענן ומן.
באר - בזכות מרים,
עמוד ענן - בזכות אהרן,
מן - בזכות משה;
מתה מרים - נסתלק הבאר, שנאמר "ותמת שם מרים", וכתוב בתריה "ולא היה מים לעדה", וחזרה בזכות שניהן...